

Asia: VN/35729/2023

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi laiksi sosiaalihuoltolain ja siihen liittyvien lakien muuttamisesta

Taustatiedot lausunnonantajalta

Edustan

Muu järjestö tai yhdistys

Lausunnonantajan lausunto

1 Onko ehdotus kokonaisuudessaan kannatettava?

Osittain kyllä

Perustelut tiiviisti esityksen kannatettavuudesta?

Arene pitää esityksen tavoitteita pääosin kannatettavina. Sosiaalihuollon hallinnollisen työn keventäminen, palvelujen joustavoittaminen ja oikea-aikaisen tuen vahvistaminen ovat perusteltuja tavoitteita. Myös sosiaalityön ja sosiaalihojauksen aseman selkeyttäminen sosiaalihuollon ammatillisena ydintoimintana on ammattikorkeakoulujen näkökulmasta myönteistä.

Esitystä ei kuitenkaan voida pitää sellaisenaan kaikilta osin riittävänä. Uudistuksen toimeenpanossa on varmistettava, että sosiaalihojauksen sisältö, vastuut ja kelpoisuusperusta määritellään riittävän selkeästi. Lisäksi esityksessä tulisi arvioida nykyistä tarkemmin vaikutukset sosiaalialan AMK- ja YAMK-koulutuksiin, jatkuvaan oppimiseen, harjoitteluihin, henkilöstön osaamistarpeisiin sekä hyvinvointialueiden ja korkeakoulujen yhteistyöhön.

Arene katsoo, että sääntelyn keventäminen on kannatettavaa vain, jos se vapauttaa ammattilaisten aikaa asiakastyöhön eikä johda palvelujen kaventumiseen, henkilöstön kuormituksen kasvuun tai harjoittelu- ja työelämäoppimisen edellytysten heikkenemiseen. Uudistuksen onnistumista tulee siksi seurata myös osaamisen, henkilöstön saatavuuden, palvelujen laadun ja harjoitteluympäristöjen riittävyyden näkökulmasta.

2 Vastaavatko ehdotukset esityksen tavoitteita?

Osittain kyllä

Perustelut tiiviisti esityksen tavoitteista?

Ehdotukset vastaavat osittain esityksen tavoitteita. Arene pitää perusteltuna tavoitetta keventää sosiaalihuollon hallinnollista työtä, vahvistaa oikea-aikaista tukea ja mahdollistaa nykyistä joustavammat palvelurakenteet. Esimerkiksi sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen aseman selkeyttäminen sekä kirjaamisen kohdentaminen olennaiseen tietoon voivat tukea ammattilaisten työajan suuntaamista asiakastyöhön.

Tavoitteiden toteutuminen edellyttää kuitenkin jatkovalmistelussa täsmennyksiä. Esitys vastaa tavoitteisiinsa vain, jos sosiaaliohjauksen rooli, vastuut ja kelpoisuusperusta kuvataan riittävän selkeästi, kirjaamisen keventäminen ei heikennä asiakkaan oikeusturvaa tai vaikuttavuustiedon laatua ja uudet palvelukokonaisuudet rakentuvat selkeille yhteistyörakenteille.

Arene korostaa, että säästötavoitteet eivät saa ohjata toimeenpanoa tavalla, joka lisää henkilöstön kuormitusta, kaventaa palveluja tai heikentää harjoittelu- ja työelämäoppimisen edellytyksiä. Uudistuksen onnistumista tulee arvioida myös osaamisperustan, henkilöstön saatavuuden, palvelujen laadun ja harjoitteluympäristöjen riittävyden näkökulmasta.

3 Lausuntopalaute luvusta 1, onko erityistä tukea tarvitsevaa asiakasta koskeva pykäläesitys 5 a § kannatettava?

Osittain kyllä

Perustelut tiiviisti esityksen kannatettavuudesta?

Arene pitää erityistä tukea tarvitsevaa asiakasta koskevaa pykäläesitystä lähtökohtaisesti kannatettavana. On perusteltua, että erityistä tukea tarvitsevien asiakkaiden asema tunnistetaan sääntelyssä ja että heidän palveluprosessinsa, omatyöntekijänsä ja asiakassuunnitelmansa toteutumisesta seurataan. Tämä tukee asiakkaan oikeusturvaa, tuen jatkuvuutta ja palvelujen yhdenvertaisuutta.

Esitystä on kuitenkin syytä täsmentää toimeenpanon näkökulmasta. Erityistä tukea tarvitsevien asiakkaiden tunnistaminen, asiakassuunnitelmien laatiminen ja omatyöntekijätyö edellyttävät riittävää sosiaalihuollon ammatillista osaamista, selkeitä vastuita ja toimivia yhteistyörakenteita. Arene korostaa, että uudistuksen seurantaan tulee sisällyttää osaamis- ja henkilöstöindikaattoreita, kuten henkilöstön saatavuus, osaamisrakenteet, asiakassuunnitelmien ja omatyöntekijöiden toteutuminen, palvelujen katkeamattomuus sekä harjoitteluympäristöjen riittävyys.

Pykäläesitys on siten kannatettava, jos sen toimeenpanossa varmistetaan, ettei sääntelyn keventäminen heikennä erityistä tukea tarvitsevien asiakkaiden oikeusturvaa, palvelujen jatkuvuutta tai sosiaalihuollon osaamisperustaa.

4 Lausuntopalaute luvusta 2, onko erillinen hyvinvoinnin edistämistä koskeva 10 a § kannatettava?

Osittain kyllä

Perustelut tiiviisti esityksen kannatettavuudesta?

Arene pitää erillistä hyvinvoinnin edistämistä koskevaa 10 a §:ää lähtökohtaisesti kannatettavana. Sosiaalihuollon painopisteen siirtäminen vahvemmin ennaltaehkäisevään, oikea-aikaiseen ja osallisuutta vahvistavaan työhön on perusteltua. Se tukee myös lakiluonnoksen tavoitetta vähentää raskaampien palvelujen tarvetta ja vahvistaa asiakkaiden toimintakykyä.

Pykälän toimeenpanossa on kuitenkin varmistettava, ettei hyvinvoinnin edistäminen jää liian yleiseksi tavoitteeksi ilman selkeitä vastuita, osaamisperustaa ja yhteistyörakenteita. Lausunnossa on perusteltua korostaa, että hyvinvoinnin edistäminen edellyttää toimivaa yhdyspintaa hyvinvointialueiden, kuntien, järjestöjen, työllisyysalueiden ja korkeakoulujen välillä. Erityisesti työikäisten toimintakyvyn ja osallisuuden tuessa asiakkaiden tarpeet sijoittuvat useiden palvelu- ja hallinnonalojen rajapintaan.

Ammattikorkeakoulujen näkökulmasta pykälä on kannatettava, jos sen toimeenpanossa tunnistetaan sosiaalialan AMK-osaaminen, monialainen asiakastyö, vaikuttavuuden arviointi sekä jatkuvan oppimisen tarve. Lisäksi uudistuksen seurantaan tulisi sisällyttää osaamista, henkilöstön saatavuutta, palvelujen jatkuvuutta ja harjoitteluympäristöjen riittävyttä kuvaavia mittareita. Näin voidaan varmistaa, että hyvinvoinnin edistämistä koskeva sääntely vahvistaa käytännön asiakastyötä eikä jää irralliseksi tavoitekirjaukseksi.

5 Lausuntopalaute luvusta 3 - sosiaalityö ja sosiaaliohjaus: Ovatko ehdotukset selkeitä ja toteutettavissa olevia?

Osittain kyllä

Perustelut tiiviisti?

Ehdotukset ovat pääosin oikeansuuntaisia ja toteutettavissa, sillä sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen määrittely sosiaalihuollon ammatilliseksi ydintehtäväksi selkeyttää palvelujärjestelmän painopistettä. Ammattikorkeakoulujen näkökulmasta on kannatettavaa, että sosiaaliohjauksen merkitys tunnistetaan, koska se on keskeinen osa AMK-koulutettujen sosiaalialan ammattilaisten osaamista ja tehtäväkenttää.

Ehdotukset eivät kuitenkaan ole kaikilta osin riittävän selkeitä toimeenpanon kannalta. Sosiaaliohjauksen sisältö, vastuut ja kelpoisuusperusta tulee määritellä tarkemmin, jotta sosiaaliohjaus ei jää liian yleiseksi käsitteeksi tai sekoitu palveluohjaukseen, sosiaalityöhön tai muuhun monialaiseen asiakastyöhön. Tämä on erityisen tärkeää, koska ehdotuksen mukaan sosiaalityö ja sosiaaliohjaus eivät jatkossa olisi hallintopäätöksellä myönnettäviä sosiaalipalveluja, vaan ammatillista asiantuntijatyötä.

Arene katsoo, että ehdotukset ovat toteutettavissa, jos säännöskohtaisissa perusteluissa täsmennetään sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen välistä työnjakoa, asiakasprosessien jatkuvuutta sekä AMK-koulutettujen sosiaalialan ammattilaisten roolia uudessa sääntelyrakenteessa.

6 Lausuntopalaute luvusta 3 - lapsiperhepalvelu: Onko ehdotus uudesta lapsiperhepalvelusta ja siihen sisältyvästä taloudellisesta tuesta selkeä ja toteutettavissa oleva?

Osittain kyllä

Perustelut tiiviisti?

Ehdotus uudesta lapsiperhepalvelusta on lähtökohdiltaan kannatettava. Palvelujen kokoaminen nykyistä joustavammaksi kokonaisuudeksi voi madaltaa perheiden tuen hakemisen kynnystä, selkeyttää palvelupolkua ja mahdollistaa avun kohdentamisen lapsen ja perheen yksilöllisen tilanteen mukaan. Myös taloudellisen tuen kytkeminen lapsen terveyden ja kehityksen kannalta välttämättömiin tilanteisiin on perusteltu lähtökohta.

Arene pitää kuitenkin tärkeänä, että sääntelyn väljyys ei johda palvelun sisällön, osaamisvaatimusten tai yhdenvertaisen saatavuuden hämärtymiseen. Nykyisten palvelujen, kuten kasvatus- ja perheneuvonnan, perhetyön, tehostetun perhetyön ja perhekuntoutuksen, erityisosaaminen on tunnistettava myös uudessa rakenteessa. Hyvinvointialueiden tulee kuvata riittävän selkeästi lapsiperhepalvelun osaamisperusta, työmuodot, monialainen yhteistyö ja henkilöstörakenne.

Ehdotus on toteutettavissa, jos toimeenpanossa varmistetaan riittävä ammatillinen osaaminen, lapsen edun mukainen yksilöllinen arviointi sekä palvelujen yhdenvertainen saatavuus eri hyvinvointialueilla. Ammattikorkeakoulujen näkökulmasta tämä on tärkeää myös sosiaalialan opiskelijoiden harjoittelujen ja työelämäoppimisen laadun kannalta.

7 Lausuntopalaute luvusta 3 - Onko ehdotus uudesta työikäisten toimintakyvyn ja osallisuuden tuen palvelusta selkeä ja toteutettavissa oleva?

Osittain kyllä

Perustelut tiiviisti?

Ehdotus uudesta työikäisten toimintakyvyn ja osallisuuden tuen palvelusta on suunnaltaan perusteltu. Se kokoaa yhteen asiakasryhmän, jonka tuen tarve sijoittuu sosiaalihuollon, kuntoutuksen, työllisyyspalvelujen, kotoutumisen, työkyvyn tuen ja osallisuuden rajapintaan. Palvelu voi parhaimmillaan selkeyttää vaikeasti työllistyvien tai työelämän ulkopuolella olevien henkilöiden tukea ja vahvistaa heidän mahdollisuuksiaan edetä kohti koulutusta, työtä tai muuta osallisuutta.

Arene pitää kuitenkin tarpeellisena täsmentää toimeenpanoa. Palvelu ei ole käytännössä toteutettavissa riittävän vaikuttavasti, ellei hyvinvointialueiden, työllisyysalueiden, kuntien, koulutuksen järjestäjien, korkeakoulujen ja järjestöjen välistä työnjakoa kuvata selkeästi. Muutoin riskinä on, että asiakkaan tuki jää eri toimijoiden väliin ja yhteys koulutus- ja työllistymispolkuihin jää heikoksi.

Ammattikorkeakoulujen näkökulmasta palvelun toimeenpanossa tulee hyödyntää sosiaalialan, kuntoutuksen, ohjauksen ja vaikuttavuuden arvioinnin osaamista. Ammattikorkeakoulut voivat tukea uudistusta esimerkiksi palvelumallien kehittämisessä, työ- ja toimintakyvyn arvioinnin osaamisen vahvistamisessa, osallisuutta tukevien työmuotojen kehittämisessä sekä jatkuvan oppimisen ja osaamisen tunnistamisen ratkaisuisissa. Ehdotus on siten kannatettava, mutta se edellyttää selkeämpää yhdyspintarakennetta ja toimeenpanon tukea.

8 Muu lausuntopalaute lukuun 3?

Arene pitää tärkeänä, että luvun 3 jatkovalmistelussa arvioidaan nykyistä selvemmin ehdotusten vaikutukset sosiaalihuollon osaamisperustaan, henkilöstön saatavuuteen, koulutustarpeisiin ja harjoitteluympäristöihin. Luvussa ehdotetut muutokset eivät ole vain palvelurakenteita koskevia teknisiä uudistuksia, vaan ne vaikuttavat suoraan siihen, millaista osaamista hyvinvointialueilla tarvitaan ja miten sosiaalialan ammattilaisten työnjako käytännössä rakentuu.

Arenen näkökulmasta esitykseen tulee lisätä osaamis- ja koulutusvaikutusten arviointi. Siinä on tarkasteltava ainakin sosiaalialan ammattikorkeakoulututkintoja, ylempiä ammattikorkeakoulututkintoja, jatkuvaa oppimista, työelämässä tarvittavaa täydennyskoulutusta sekä opiskelijoiden harjoittelujen edellytyksiä. Uudistuksen toimeenpano edellyttää, että sosiaaliohjauksen, monialaisen asiakastyön, työ- ja toimintakyvyn arvioinnin, kirjaamisen sekä vaikuttavuustiedon osaaminen tunnustetaan osana sosiaalihuollon laadukasta toteuttamista.

Lisäksi Arene korostaa, että sääntelyn keventäminen ei saa johtaa palvelujen sisällölliseen ohenemiseen tai henkilöstön kuormituksen kasvuun. Uudistuksen onnistumista tulee seurata myös laadullisilla ja osaamista kuvaavilla mittareilla. Seurannassa tulisi arvioida henkilöstön saatavuutta, osaamisrakenteita, asiakkaiden tuen jatkuvuutta, asiakassuunnitelmien ja omatyöntekijätyön toteutumista sekä harjoitteluympäristöjen riittävyttä.

Ammattikorkeakoulut ovat valmiita tukemaan uudistuksen toimeenpanoa koulutuksen, jatkuvan oppimisen, työelämälähtöisen tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoiminnan sekä hyvinvointialueiden kanssa tehtävän yhteistyön kautta. Tämä edellyttää kuitenkin, että korkeakoulujen rooli sosiaalihuollon osaamisen vahvistamisessa tunnustetaan esityksen toimeenpanossa riittävän selkeästi.

9 Lausuntopalaute sosiaalihuollon toteuttamisen alkuvaiheessa: neuvonta ja ohjaus, vireilletulo ja sosiaalihuollon asiakkuus, yhteyden saaminen sosiaalihuoltoon ja tuen tarpeen arviointi (luvut 2 ja 4) Ovatko ehdotukset selkeitä ja toteutettavissa olevia?

Osittain kyllä

Perustelut tiiviisti?

Ehdotukset ovat pääosin oikeansuuntaisia. Neuvonnan ja ohjauksen, vireilletulon sekä sosiaalihuollon asiakkuuden alkamisen täsmentäminen voi selkeyttää asiakasprosessin alkuvaihetta

ja vähentää tarpeetonta hallinnollista työtä. On perusteltua, että sosiaalihuoltoon voi tulla asia vireille asiakkaan, muun tahon tai viranomaisen yhteydenotosta ja että tieto palveluista on saatavilla ymmärrettävästi ja saavutettavasti.

Arene pitää kuitenkin tärkeänä, ettei asiakkuuden alkamisen täsmennys nosta kynnystä tuen tarpeen arviointiin. Asiakkaalle on oltava käytännössä selvää, milloin kyse on yleisestä neuvonnasta ja milloin hänen asiansa siirtyy arvioitavaksi. Tämä on erityisen tärkeää niiden asiakkaiden kohdalla, joiden toimintakyky, elämäntilanne tai palvelujärjestelmän tuntemus on heikko.

Ehdotukset ovat toteutettavissa, jos toimeenpanoon liitetään selkeä valtakunnallinen ohjeistus, riittävä ammatillinen osaaminen ja asiakkaan oikeusturvaa turvaavat kirjaamiskäytännöt. Ammattikorkeakoulujen näkökulmasta alkuvaiheen neuvonta, ohjaus ja tuen tarpeen arviointi ovat keskeisiä sosiaalialan osaamisalueita. Siksi esityksen jatkovalmistelussa tulee arvioida myös vaikutukset sosiaalialan koulutukseen, harjoitteluihin, täydennyskoulutukseen ja hyvinvointialueiden osaamistarpeisiin.

10 Lausuntopalaute luvusta 4 – asiakassuunnitelma ja omatyöntekijä? Ovatko ehdotukset selkeitä ja toteutettavissa olevia?

Osittain kyllä

Perustelut tiiviisti?

Ehdotukset ovat pääosin selkeitä ja toteutettavissa, jos asiakassuunnitelman ja omatyöntekijän käyttöä kohdennetaan siten, että asiakkaan tuen jatkuvuus ja oikeusturva eivät heikkene. On perusteltua, että suunnitelmaa ja omatyöntekijää koskevaa sääntelyä kevennetään tilanteissa, joissa asiakkaan asia on rajattu tai lyhytkestoinen. Samalla on välttämätöntä varmistaa, että erityistä tukea tarvitseville asiakkaille asiakassuunnitelma ja omatyöntekijä toteutuvat käytännössä yhdenvertaisesti.

Arene korostaa, että ehdotusten toimeenpano edellyttää selkeää ohjeistusta, riittävää sosiaalihuollon ammatillista osaamista ja toimivia kirjaamiskäytäntöjä. Asiakassuunnitelman keventäminen ei saa johtaa siihen, että asiakkaan tilanne, sovitut tavoitteet, vastuut tai palvelujen jatkuvuus jäävät epäselviksi.

Uudistuksen seurantaan tulisi sisällyttää tieto siitä, miten asiakassuunnitelmat ja omatyöntekijätyö toteutuvat erityistä tukea tarvitsevilla asiakkailla. Lisäksi on arvioitava vaikutuksia henkilöstön saatavuuteen, osaamisrakenteisiin, palvelujen katkeamattomuuteen ja harjoittelu ympäristöjen riittävyteen. Ammattikorkeakoulujen näkökulmasta tämä on keskeistä, koska asiakassuunnitelmatyö, palveluprosessien hallinta ja monialainen yhteistyö kuuluvat sosiaalialan koulutuksen ja työelämäoppimisen ydinsisältöihin

11 Lausuntopalaute luvusta 4 - erityistä tukea tarvitsevan lapsen sosiaalityöntekijän asiakasmitoitus. Onko ehdotus selkeä ja toteuttavissa oleva?

Osittain kyllä

Perustelut tiiviisti?

Ehdotuksen tavoite on kannatettava. Erityistä tukea tarvitsevan lapsen asiakasmitoitus voi vahvistaa lapsen edun toteutumista, työn jatkuvuutta ja sosiaalityöntekijän mahdollisuutta tehdä vaikuttavaa asiakastyötä. Eesityksen perusteluissa mitoituksen tarkoituksena on turvata kohtuullinen asiakasmäärä ja tukea sitä, että lapsi ja perhe saisivat tarvitsemansa tuen ensisijaisesti sosiaalihuollon peruspalveluista ilman lastensuojelun asiakkuutta.

Arene pitää kuitenkin toteutettavuutta osin epävarmana. Ehdotettu 47 lapsen enimmäismäärä on korkea suhteessa lastensuojelun 30 lapsen asiakasmitoitukseen. Jos osa lapsista siirtyy lastensuojelusta sosiaalihuoltolain mukaiseen asiakkuuteen, sosiaalityöntekijöiden asiakasmäärät ja työn vaatavuus voivat kasvaa. Tämä voi heikentää juuri sitä jatkuvuutta ja vaikuttavuutta, jota mitoituksella tavoitellaan.

Ehdotus on toteutettavissa, jos hyvinvointialueilla on riittävä henkilöstö, selkeä työnjako sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen välillä sekä toimivat työparirakenteet. Lisäksi toimeenpanoa tulee seurata henkilöstön saatavuuden, asiakasmäärien, palvelujen jatkuvuuden ja erityistä tukea tarvitsevien lasten asiakassuunnitelmien toteutumisen näkökulmasta. Ammattikorkeakoulujen kannalta on tärkeää, että uudistus tunnistaa myös sosiaalialan osaamistarpeet, harjoitteluympäristöjen laadun ja jatkuvan oppimisen merkityksen.

12 Muu lausuntopalaute lukuun 4?

Arene pitää tärkeänä, että luvun 4 jatkovalmistelussa arvioidaan sosiaalihuollon toteuttamista myös osaamisen, henkilöstön riittävyyden ja asiakkaan oikeusturvan näkökulmasta. Prosessisäätelyn keventäminen on perusteltua silloin, kun se vapauttaa ammattilaisten työaikaasi asiakkaiden kohtaamiseen ja vähentää tarpeetonta hallinnollista työtä. Kevennykset eivät kuitenkaan saa johtaa siihen, että asiakkaan tilanne, tuen tarve, vastuut tai palvelujen jatkuvuus jäävät epäselviksi.

Erityistä huomiota tulee kiinnittää kirjaamisen, asiakassuunnitelmien ja omatyöntekijätyön käytännön toteutumiseen. Sosiaalihuollossa tarvitaan jatkossakin riittävä tiedollinen perusta asiakkaan oikeusturvalle, monialaiselle yhteistyölle, palvelujen vaikuttavuuden arvioinnille ja työn jatkuvuudelle. Siksi uudistuksen toimeenpanoon tulisi liittää valtakunnallista ohjeistusta sekä kirjaamis- ja tiedonhallintaosaamisen vahvistamista.

Arene esittää, että luvun 4 toimeenpanoa seurataan myös osaamista ja henkilöstöä kuvaavilla mittareilla. Seurannassa tulisi arvioida ainakin henkilöstön saatavuutta, osaamistarpeita, erityistä tukea tarvitsevien asiakkaiden asiakassuunnitelmien ja omatyöntekijöiden toteutumista, palvelujen jatkuvuutta sekä harjoitteluympäristöjen riittävyyttä.

Ammattikorkeakoulujen näkökulmasta luvun 4 muutokset ovat merkittäviä, koska ne liittyvät suoraan sosiaalialan koulutuksen keskeisiin sisältöihin: asiakasprosessin hallintaan, palvelutarpeen arviointiin, monialaiseen yhteistyöhön, dokumentointiin ja asiakkaan osallisuuden vahvistamiseen. Jatkovalmistelussa on siksi tarpeen tunnistaa myös vaikutukset sosiaalialan ammattikorkeakoulututkintoihin, ylempiin ammattikorkeakoulututkintoihin, jatkuvaan oppimiseen ja työelämässä tarvittavaan täydennyskoulutukseen.

13 Lausuntopalaute luvusta 5 - sosiaalityöntekijän erityiset tehtävät. Onko ehdotus selkeä ja toteuttavissa oleva?

Osittain kyllä

Perustelut tiiviisti?

Ehdotus on lähtökohdiltaan selkeä ja kannatettava. On perusteltua, että sosiaalityöntekijän erityiset tehtävät tunnistetaan laissa silloin, kun asiakastilanne edellyttää vaativaa ammatillista, eettistä tai oikeudellista harkintaa, monialaisen yhteistyön johtamista tai erityistä osaamista asiakkaan suojelutarpeen ja elämäntilanteen vuoksi. Tämä voi vahvistaa asiakkaan oikeusturvaa ja selkeyttää sosiaalihuollon ammattihenkilöiden välistä työnjakoa.

Arene pitää kuitenkin tärkeänä, että sääntelyä täsmennetään toimeenpanon näkökulmasta. Ehdotus ei sisällä yksityiskohtaista tehtäväluetteloa, mikä antaa hyvinvointialueille joustoa mutta voi samalla johtaa vaihteleviin tulkintoihin. Erityisesti sosiaalityön, sosiaaliohjauksen ja muun monialaisen asiakastyön rajapinnat on kuvattava niin, ettei sosiaaliohjauksen tehtäväkenttä jää epäselväksi tai kavennu tarpeettomasti.

Ehdotus on toteutettavissa, jos hyvinvointialueilla on riittävä henkilöstö, toimiva tehtävä rakenne ja selkeät käytännöt siitä, milloin vastuu edellyttää sosiaalityöntekijän erityistä osaamista ja milloin työ voidaan toteuttaa muiden sosiaalihuollon ammattihenkilöiden osaamista hyödyntäen. Ammattikorkeakoulujen näkökulmasta tämä edellyttää myös sosiaalialan koulutuksen, harjoittelujen ja jatkuvan oppimisen tarpeiden tunnistamista osana uudistuksen toimeenpanoa.

14 Lausuntopalaute luvusta 5 - sosiaalihuollosta vastaava viranhaltija. Onko ehdotus selkeä ja toteuttavissa oleva?

Osittain kyllä

Perustelut tiiviisti?

Ehdotus on peruslinjaltaan selkeä. On perusteltua, että hyvinvointialueella on nimetty sosiaalihuollosta vastaava viranhaltija, jonka vastuulle kuuluvat sosiaalihuollon lainmukaisuus, laatu, asiakasturvallisuus, häiriötilanteisiin varautuminen, sisällöllinen kehittäminen ja toiminnan vaikuttavuuden edistäminen. Lisäksi tehtävän kytkeminen sosiaali- ja terveydenhuollon integraatioon vahvistaa sosiaalihuollon asemaa osana hyvinvointialueen kokonaisuutta.

Arene pitää kuitenkin tärkeänä, että tehtävän käytännön vastuut ja suhde hyvinvointialueen muuhun johtamiseen kuvataan riittävän tarkasti. Sääntely ei saa jäädä muodolliseksi nimittämismuutokseksi, vaan viranhaltijalla tulee olla todelliset edellytykset ohjata sosiaalihuollon laatua, osaamisrakenteita, henkilöstön riittävyyttä ja palvelujen yhteensovittamista.

Ammattikorkeakoulujen näkökulmasta ehdotuksen toimeenpanossa tulisi tunnistaa myös koulutuksen, jatkuvan oppimisen ja työelämälähtöisen kehittämisen merkitys. Sosiaalihuollon johtaminen tarvitsee tuekseen ajantasaista osaamista, vaikuttavuustietoa ja yhteistyötä koulutuksen järjestäjien kanssa. Ehdotus on toteutettavissa, jos nämä edellytykset varmistetaan ja sosiaalihuollon osaamisperustan vahvistaminen otetaan osaksi toimeenpanoa.

15 Lausuntopalaute sosiaalihuollon asiakastietojen kirjaamisesta. Onko ehdotus selkeä ja toteuttavissa oleva?

Osittain kyllä

Perustelut tiiviisti?

Ehdotus on oikeansuuntainen. Kirjaamisvelvoitteiden keventäminen on perusteltua, jos se vähentää päällekkäistä hallinnollista työtä ja vapauttaa sosiaalihuollon ammattilaisten aikaa asiakkaiden kohtaamiseen. Esityksen tausta-aineistossa tunnistetaan, että sosiaalihuollon ammattilaisilla on kirjaamisvelvoite palveluprosessin eri vaiheissa ja että kirjaamiseen kuluu merkittävä osa työajasta.

Arene korostaa kuitenkin, että kirjaamisen keventäminen ei saa heikentää asiakkaan oikeusturvaa, asiakasturvallisuutta, palvelujen jatkuvuutta tai monialaisen työn tiedonkulkua. Asiakastiedon on jatkossakin tuettava tuen tarpeen arviointia, asiakassuunnitelmaa, päätöksentekoa, valvontaa ja vaikuttavuuden arviointia. Erityisesti tilanteissa, joissa kirjallista hallintopäätöstä ei tehdä, asiakirjamerkintöjen merkitys asiakkaan oikeusturvan kannalta korostuu.

Ehdotus on toteutettavissa, jos toimeenpanoon liitetään selkeä valtakunnallinen ohjeistus sekä kirjaamis- ja tiedonhallintaosaamisen vahvistaminen. Ammattikorkeakoulujen näkökulmasta tämä koskee sekä sosiaalialan tutkintokoulutusta, ylempiä ammattikorkeakoulututkintoja että työelämässä tarvittavaa täydennys- ja erikoistumiskoulutusta. Kirjaamisen tulee olla riittävää, ymmärrettävää ja asiakastyötä tukevaa — ei pelkästään järjestelmä- tai raportointilähtöistä.

16 Lausuntopalaute asiakasmaksuihin ehdotetuista muutoksista?

Arene ei pidä perusteltuna arvioida asiakasmaksuihin ehdotettuja muutoksia irrallaan uudistuksen kokonaisvaikutuksista. Julkisen talouden näkökulmasta kustannusten hillintä on ymmärrettävä tavoite, mutta asiakasmaksujen korotukset eivät saa heikentää palveluihin hakeutumista tai siirtää tarpeellista tukea myöhempään ja raskaampaan vaiheeseen.

Erityistä huomiota tulee kiinnittää pienituloisiin, iäkkäisiin ja paljon palveluja tarvitseviin asiakkaisiin. Esityksen omassa vaikutusarvioinnissa tunnistetaan, että asiakasmaksujen korotukset kohdistuvat

erityisesti pienituloisiin iäkkäisiin henkilöihin ja että maksujen, lääkekustannusten ja sosiaaliturvaan tehtyjen muutosten yhteisvaikutus voi vaikuttaa asiakkaan harkintaan palveluihin hakeutumisesta.

Arene korostaa, että asiakasmaksujen alentamista ja perimättä jättämistä koskevien suojakeinojen on toimittava käytännössä. Asiakkaan ei tule joutua hakemaan viimesijaista toimeentulotukea siksi, että palvelusta määrätty maksu ylittää hänen maksukykynsä. Hyvinvointialueiden on myös tiedotettava näistä mahdollisuuksista selkeästi ja saavutettavasti.

Arenen näkökulmasta asiakasmaksumuutosten seurantaan tulee sisällyttää arvio siitä, vähentävätkö maksut palvelujen käyttöä, viivästyttävätkö ne avun hakemista tai lisäävätkö ne myöhempää palvelutarvetta. Säästöjen tavoittelu ei saa johtaa siihen, että asiakkaiden toimintakyky, arjessa selviytyminen tai palvelujen oikea-aikaisuus heikkenee. Tämä olisi ristiriidassa uudistuksen ennaltaehkäisevien ja oikea-aikaista tukea korostavien tavoitteiden kanssa

17 Lausuntopalaute muista säädösmuutosehdotuksista?

Arene pitää tärkeänä, että muissa säädösmuutoksissa arvioidaan selkeämmin vaikutukset sosiaalihuollon osaamiseen, asiakasprosessien jatkuvuuteen ja palvelujen yhdyspintoihin. Esitys ei muuta vain yksittäisiä säännöksiä, vaan rakentaa uudelleen useita käytännön asiakastyön kannalta keskeisiä kohtia. Siksi toimeenpanossa on varmistettava, että hyvinvointialueilla on riittävä osaaminen, henkilöstö ja yhteistyörakenteet muutosten toteuttamiseen.

Erityisesti kuntouttavan työtoiminnan päättyminen ja työikäisten toimintakyvyn ja osallisuuden tuen uusi palvelu edellyttävät selkeää suhdetta työllisyysalueisiin, kuntiin, koulutuksen järjestäjiin, korkeakouluihin ja järjestöihin. Ilman tätä asiakkaan polku voi jäädä katkonaiseksi, vaikka uudistuksen tavoitteena on vahvistaa osallisuutta, toimintakykyä ja etenemistä kohti koulutusta tai työtä.

Arene korostaa myös asiakastietojen kirjaamista koskevien muutosten yhteyttä asiakkaan oikeusturvaan ja tiedon laatuun. Kirjaamisen keventäminen on kannatettavaa vain, jos samalla huolehditaan siitä, että asiakastyön tavoitteet, vastuut ja palvelujen jatkuvuus ovat jälkikäteen todennettavissa. Tämä edellyttää valtakunnallista ohjeistusta sekä kirjaamis- ja tiedonhallintaosaamisen vahvistamista sosiaalialan koulutuksessa ja työelämässä.

Arenen näkökulmasta jatkovalmistelussa tulee lisätä koko esitystä koskeva osaamis- ja koulutusvaikutusten arviointi. Siinä on tarkasteltava vaikutuksia ammattikorkeakoulututkintoihin, ylempiin ammattikorkeakoulututkintoihin, jatkuvaan oppimiseen, harjoitteluihin ja hyvinvointialueiden henkilöstötarpeisiin. Tämä vahvistaisi esityksen toimeenpantavuutta ja varmistaisi, ettei sääntelyn keventäminen heikkennä sosiaalihuollon laatua, henkilöstön saatavuutta tai tulevien ammattilaisten koulutuspolkuja.

18 Antaako esitysluonnos riittävän ja oikean kuvan lakiehdotusten taloudellisista vaikutuksista?

Osittain kyllä

Perustelut tiiviisti?

Esitysluonnos kuvaa taloudellisia vaikutuksia julkisen talouden näkökulmasta ja tuo esiin uudistukseen sisältyvän merkittävän säästötavoitteen. Tältä osin vaikutusarvio antaa kuvan siitä, millaista menojen vähennystä esityksellä tavoitellaan vuosina 2027 ja 2028 alkaen.

Arenen näkökulmasta arvio jää kuitenkin liian kapeaksi, jos taloudellisia vaikutuksia tarkastellaan pääosin säästöinä ja hallinnollisen työn kevenemisenä. Esityksessä tulisi arvioida tarkemmin, millaisia kustannuksia ja riskejä toimeenpano aiheuttaa henkilöstön osaamiselle, koulutustarpeille, kirjaamisen muutoksille, palvelujen laadulle ja harjoittelu ympäristöjen riittävyydelle.

Säätelyn keventäminen on perusteltua, jos se todella vapauttaa ammattilaisten työaikaasi asiakastyöhön. Säästövaikutus ei kuitenkaan saa syntyä palvelujen kaventumisesta, henkilöstön kuormituksen kasvusta tai opiskelijoiden työelämäoppimisen edellytysten heikkenemisestä. Tämän vuoksi Arene pitää tarpeellisena, että esitykseen lisätään osaamis- ja koulutusvaikutusten arviointi, jossa huomioidaan ammattikorkeakoulututkinnot, ylemmät ammattikorkeakoulututkinnot, jatkuva oppiminen, harjoittelut ja hyvinvointialueiden henkilöstötarpeet.

19 Antaako esitysluonnos riittävän ja oikean kuvan lakiehdotusten muista vaikutuksista ja yhteisvaikutuksista?

Osittain kyllä

Perustelut tiiviisti?

Esitysluonnos tunnistaa useita uudistuksen kannalta olennaisia vaikutuksia, kuten palvelurakenteiden joustavoittamisen, hallinnollisen työn keventämisen, lapsiperhepalvelun kokoamisen ja työikäisten toimintakyvyn ja osallisuuden tuen uudistamisen. Näiltä osin vaikutusarvio antaa perustan jatkovalmistelulle.

Arenen näkökulmasta yhteisvaikutusten arviointi jää kuitenkin osin puutteelliseksi. Esityksessä tulisi tarkastella nykyistä selvemmin, miten samanaikaiset muutokset vaikuttavat sosiaalihuollon osaamisperustaan, henkilöstön saatavuuteen, palvelujen laatuun, asiakkaan oikeusturvaan, kirjaamisen käytäntöihin ja harjoittelu ympäristöjen riittävyyteen. Nämä vaikutukset kytkeytyvät toisiinsa, eikä niitä voida arvioida vain yksittäisten pykälämuutosten kautta.

Arene pitää tärkeänä, että jatkovalmistelussa lisätään erillinen osaamis- ja koulutusvaikutusten arviointi. Siinä tulee huomioida ammattikorkeakoulututkinnot, ylemmät ammattikorkeakoulututkinnot, jatkuva oppiminen, täydennyskoulutus, opiskelijoiden harjoittelut sekä hyvinvointialueiden henkilöstötarpeet. Ilman tätä arviota esityksen kokonaisvaikutuksista voi jäädä liian myönteinen kuva suhteessa toimeenpanon käytännön edellytyksiin.

Ylönen Nina
Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arene ry